

Darko Gavrilović

O SAKRALIZACIJI PROŠLOSTI I POTREBI ZA HEROIZACIJOM KOD SRBA I HRVATA - NEPROLAZNOST SJEĆANJA NA TERMOPILE

Apstrakt

Autor će u radu nastojati definirati pojmove: sakralizacija prošlosti i heroizacija. U tom smislu on će dati primjere heroizacije iz hrvatske i srpske povijesti kao čina inicijacije, glorifikacije i poistovjećivanja vojnika sa pradavnim uzorima - Spartancima u bitci na Termopilima. Namjera je da se kroz analizu poistovjećivanja atributa vojnika modernih nacionalnih zajednica sa atributima europskih arheheroja - spartijata pruže konkretni primjeri heroizacije, koja pokazuje kako uzor ne mora imati sve tražene attribute heroja već je dovoljno da zajednica želi dostići pojedine osobine ili kvalitete koje su imali arheheroji pa da se oni pripišu vlastitim nacionalnim herojskim uzorima.

Ključne riječi: sakralizacija, heroizacija, Termopili, Sparta, Hrvati, Srbi

UVOD

Nasuprot snažnom procesu europskih integracija iz devedesetih godina 20.stoljeća, Stari kontinent se morao suočiti na svojim prostorima sa deceniju dugim destruktivnim ratovima na prostoru nekadašnje Jugoslavije. U tom razornom vihoru nekoliko milijuna ljudi je ostalo bez

svojih domova, više od sto četrdeset tisuća je izgubilo živote, fizički invaliditeti i psihičke traume postali su sumorna stvarnost, mnogi gradovi su uništavani, a sela su nestajala.¹

U isto vrijeme, sa ratovima su nestali i državni obrisi jedne velike ideologije – komunističke - koja se uspijevala održati skoro 45 godina. Inače, od 1989, u vrijeme raspada socijalističke Jugoslavije, stvorila se klima ideološke i društvene konfuzije. Slom socijalističkog idejnog koncepta, zatim potreba za nacionalnim pomirenjem, osjećaj nacionalne ugroženosti, potreba za odanošću novim državama, slabili su kritičnost prema ekstremno desnim idejama. Predratni komunistički diskurs u politici, medijima i znanosti, dobrim dijelom, bio je zamjenjen djelima sljedbenika ekstremno desničarskih ideja. Kada je riječ o historijskoj znanosti pored relativizacije fašizma nastupila je romantizacija onih osoba iz povijesti koje su raspirivale ili podržavale tu ideologiju poglavito za vrijeme Drugoga svjetskoga rata. Svako pozitivno sjećanje na prošlu državu trebalo je zatrti da bi se oslobodio politički i duhovni prostor za veličanje nove države. Zbog toga je započeo snažniji proces kreiranja nove interpretacije prošlosti. On je podrazumijevao zajednički uticaj historijskog revizionizma i sakralizacije povijesti koji su suradnike okupatora, fašiste i počinioce ratnih zločina pretvarali u nevine žrtve i heroje.²

SAKRALIZACIJA PROŠLOSTI

U vrijeme Ratova na prostoru Jugoslavije komunistička heroizacija i sakralizacija povijesti već su bili zamijenjeni poglavito nacionalističkima. Tako je, obučen u drugo ideološko ruho, nastavljen proces manipulacije masama. Zloporabama povijesti, praktički do danas, putem sakralizacije, nastavljena su pripisivati se svojstva svetosti laičkim identitetima kao što su: nacija,

¹ Više o toj problematici vidi u uvodnom dijelu rada D. Gavrilović, N. Dukić, Problemi tranzicije u Srbiji i položaj hrvatske nacionalne manjine u Vojvodini, Srpsko – hrvatski odnosi u 20.veku, Novi Sad, 2012.

²Vjeran Pavlaković, „Croatia's Contested Memoryscape“, in One Hundred Years of Serb-Croat Relations (1918-2018); Dominant Narratives and Cultures of Remembrance (ed. Darko Gavrilovic), Novi Sad, 2018, p.37.

država, partija i vođa. Na taj način, povijesne ličnosti i događaji koji pripadaju prošlosti ušli su, svjesnim manipulacijama, u sferu svetosti. Svaki pokušaj da se o njima raspravlja na objektivan način sakralizacijom je postao onemogućen. Tako se ostvarila dominacija jedne ostrašćene interpretacije povijesti koja služi kao sredstvo indoktrinacije.

Na žalost, i u trećoj deceniji 21.stoljeća, u regionu nekadašnje Jugoslavije, sakralizacija povijesti je veoma živo sredstvo političke propagande. Da bi se ona sprovela potrebna je tijesna suradnja političkih krugova sa znanstvenicima i publicistima koji se bave proučavanjem i tumačenjem one prošlosti koja je iz ideoloških razloga politički interesantna da bi bila sakralizovana. U tom procesu važnu ulogu imaju mediji. Pošto naša percepcija prošlosti utiče na naš suvremeni politički izbor, ne čudi što se mediji sve više koriste za širenje informacija, ali i dezinformacija o povijesti.³ Značajnu ulogu imaju i školski udžbenici jer se oni obraćaju najmlađoj populaciji kod koje se tek kreira proces kritičkog mišljenja. Budući, kako neznatno mali dio stanovništva studira povijest, većina kreira svoje historijsko mišljenje najviše na osnovu primljenih sadržaja iz udžbenika, preko medija, iz obitelji i od političkih lidera čiji programi su najbliži njihovom viđenju prošlosti te ih kumulira kao jedinu ispravnu interpretaciju povijesti, kao univerzalnu historijsku istinu.⁴ Na taj način, sakralizovana povijest određuje ne samo historijsku svijest pojedinca već i budućnost čitave zajednice. Sakralizacijom povijesti jača proces sakralizacije politike te na taj način svaka politička aktivnost postaje neupitnom i „svetom“. I danas, na političkoj sceni, tendencija je sakralizovane povijesti da dajući oreol svetosti historijskim ličnostima, naciji ili državi potvrdi svoju interpretaciju prošlosti kao neospornu historijsku istinu

³Krzysztof Wasilewski, „Media and the sacralization of history“, Central European Journal of Communication 1 (2016), p.114.

⁴Darko Gavrilović, Kreiranje istorije mržnje; dominantni narativi kao potencijalni distributeri međunacionalnih tenzija između Srba i Hrvata, One Hundred Years of Serb-Croat Relations (1918-2018); Dominant Narratives and the Culture of Remembrance, (ed. Darko Gavrilovic), Novi Sad 2018, p.12.

koja treba služiti kao kohezioni faktor u kreiranju čvrste poželjne zajednice. Zbog toga, sakralizacija ne može biti tolerantna. Ona je, osim toga i integralistička, jer prožima svaki aspekt života individue i zajednice.⁵ Tako mitski interpretirana prošlost treba stvoriti “image” naroda u isto vrijeme kao viteškog bez premca u svjetskoj povijesti, ali i naroda mučenika, čije se žrtve izjednačavaju ili nadmašuju najbrojnije žrtve u historiji ljudskoga društva. Integralni dio sakralizacije povijesti je heroizacija. Ona se može odnositi na istaknute pojedince, grupe, gradove, sela. Njome postojanje starih heroja kao kakvih poluboga nije napušteno. Sa njima se novi heroji često porede, prikazuje ih se dostojnim zamjenicima nekadašnjih veličina i tako se otvara prostor ne samo za kulturu sjećanja koja može primjerice svojim umjetničkim ili književnim bogatstvom biti integrativni dio povijesti kulture naroda, već se pružaju neslućene mogućnosti u svijetu političke manipulacije.

Inače, sakralizacija prošlosti i heroizacija kao dio kulture sjećanja ili povijesti kulture i umjetnosti, mogu biti u cijelosti prihvatljivi i interesantni znanstvenoj zajednici, ali, samo ako im se pristupa nepristrasno i ako se gleda sa motrišta znanstvenosti u vremenu u kojem su nastali, u kojem se odvijaju, vrše uticaj na društvene promjene i danas utiču na suvremena društvena kretanja. Kao takvi, oni čak mogu predstavljati kulturno bogatstvo zajednice, biti primjer njene posebnosti, ali i sličnosti sa drugima u povijesti čovječanstva. Ipak, svako njihovo slijepo prihvatanje kao neporecive i neupitne povijesne istine, znanstvenike može odvesti na stranputicu ostrašćenosti.

POTREBA ZA STVARANJEM HEROJA I HEROIZACIJA

⁵Emilio Dentele, Religije politike, Beograd 2009, str.20.

Mnogi znanstvenici su se bavili temama vezanima za heroje. U 19.stoljeću Tomas Karlajl je pisao niz „Ogleda o herojima“ u kojima je tvrdio kako su povijest kreirali upravo heroji. Poslije njega trebali bi spomenuti znanstvenike iz 20.stoljeća koji su pisali o herojima nastojeći ne pripisivati njima kreiranje povijesti već proniknuti u potrebe zajednice da ih stvori, u političke okolnosti koje ih stvaraju, ali i zadržati mogućnost da pojedinac može herojskim djelima ili činom mjenjati povijesne događaje.⁶ Očito, 20.stoljeće je u izučavanju heroja skrenilo pažnju sa njihove „božanske prirode“, i više se bavilo psihološkim profilima čuvenih vojnika, političara, misionara, sportaša i znanstvenika koji su svojim djelima ispisivali slavne stranice povijesti ili se pak okrenilo društvenim procesima kojima zajednice stvaraju heroje.

Da bi se postalo herojem potrebite su pobjede fizičke prirode, ali i moralni podvizi, bez kojih ni jedan heroj nije cijelovit. Upravo sabirući u sebi fizičko i moralno, u procesu heroizacije, oni, heroji, odnose pobjedu nad besmisлом života, udahnuju vlastiti primjer uzvišenog postojanja i omogućavaju svakom pojedincu u zajednici, bez obzira kakve su mu mogućnosti, identificirati se s njima. Njihov put, ma koliko bio ovosvjetski, on je u stvari unutrašnji.

Tijekom heroizacije svaki heroj ponire u dubine svoga bića gdje pronalazi snagu za otpor nametnutim vrijednostima tuđina koje njega i njegovu zajednicu čine inferiornima, gdje vlastitu snagu crpi iz spiritualnog života svoje zajednice koji je jedan od njenih bitnih kohezionih čimbenika i pretvara ih u sredstvo borbe putem kojeg se ostvaruje potpuna pobjeda sa kojom se može identificirati svaki član zajednice. Tu nasilnici koji ugrožavaju opstojnost zajednice bivaju

⁶ Vidi kod Lord Raglan, *The Hero: A Study in Tradition, Myth and Drama*, (Mineola: Dover Publications, Reprint edition, 2011); Eugene E. Jennings, *Anatomy of Leadership Princes, Heroes and Supermen*, (New York, McGraw Hill Book, 1972); Џозеф Кембел, *Херој са хиљаду лица*, (Београд: Књижарница Златно руно, 2018); Orrin E. Klapp, “Heroes, Villains and Fools as Agents of Social Control”, (Abington: Rotledge, 2014); Mary Josefti C. Nito, *Anatomy of a Hero: A bibliographical study on defining the hero and its effects on the teaching of history*, https://www.academia.edu/33842621/Anatomy_of_a_Hero_A_bibliographical_study_on_defining_the_hero_and_its_effects_on_the_teaching_of_history

slomljeni, a sve što je vrijedno zajednici ostaje trajati u vječnosti. Upravo, zahvaljujući svojim nevjerojatnim kvalitetama, toliko potrebitima zajednici u procesu njenog očuvanja, heroji služe kao modeli za kolektivnu i pojedinačnu identifikaciju i imitaciju. Njih se stavlja u školske programe, koristi u političkoj borbi, postaju obrazovni pokretači u procesu kreiranja željenog identiteta. Svojim činom iz prošlosti oni podstiču na nova herojska djela.

Suvremeno doba je svjedokom kako političke elite heroizacijom heroje stavljaju u svoje željene društvene i političke ideale. Oni nam kroz heroje pokazuju kakvima bi smo trebali biti kao društvo i kao pojedinci, odnosno, što smo, tko smo i što predstavljamo. Heroizacija objedinjava čitav niz društvenih pojava koje uključuju: poistovjećivanje, imitiranje, uspoređivanje, ugledanje i glorifikaciju heroja u cilju kreiranja poželjnog identiteta pripadnika zajednice. Na odgovarajući način prikazani, heroji postaju unutrašnji markeri duša sljedbenika, željeni dio identiteta, junaci koji u sebi nose sve bitne vrijednosti koje služe u kreiranju zahtjevanoga načina ponašanja i razmišljanja, kao što su neustrašivost, predanost, odgovornost i hrabrost. Dakle, sve ono što ta ista zajednica može zahtjevati od pojedinca.

PRIMJERI SRPSKIH I HRVATSKIH TERMOPILO U HEROIZACIJI

Uprkos razlikama u jeziku, kulturi, etničkoj pripadnosti ili milenijskim ograničenjima, postoje heroji koji djelima uspijevaju povezati svoje i naše vrijeme, spojiti njihove težnje sa našim suvremenim težnjama i konačno maksimalizirati i napraviti svojim činom univerzalnima sve one društvene vrijednosti koje omogućavaju svim zajednicama, bez obzira na vremenski prostor, da opstanu.

Takvi heroji najčešće su stasavali u bitkama. Svojim činom u njima, a zahvaljujući sjećanju na njih, u europsku civilizaciju ugrađivani su pojmovi poput hrabrosti, nesebičnosti i žrtve koji su

postali dio identiteta europskih naroda možda jednako kao i njihova brojna umjetnička, književna i arhitektonska postignuća. Tragajući za najstarijim primjerima heroja i heroizacije u europskoj povijesti, a da se na njih u mnogim slučajevima ugleda i danas, treba zaroniti u antičku prošlost, odakle nam stižu snažne poruke iz ratova i bitaka. Posmatrajući Stari kontinet u tom vremenskom okviru nameću nam se primjeri iz antičke Grčke. Kada je o njoj riječ, kroz modernu europsku povijest rata, ali i povijesti kulture i politike, najistaknutije mjesto su dobile bitke kod Salamine, Plateje, na Maratonu, i na Termopilima. One su to mjesto zaslužile zbog toga što se radi o bitkama gdje su Grci u velikoj mjeri pokazali jedinstvo u obrani od neprijatelja, zatim svijest da brane vrijednosti svoje civilizacije i da su spremni podnijeti najveće žrtve za obranu onih ideala na kojima je počivao njihov način života. Premda su pomenute bitke predstavljale velike pobjede Grka nad Perzijancima i njihovim saveznicima, Bitka na Termopilima u kojoj su gotovo do zadnjeg vojnika herojski poginuli Spartanci i Tespijci nije bila ništa manje slavna ili kulturološki manje značajna. Više od dvije tisuće i pet stotina godina kasnije, Europljanima ta bitka i dalje predstavlja trenutak dvostruke dobiti: poraz se pretvara u pobjedu, a smrt se pretvara u život kroz sjećanje na heroje pale u njoj.⁷

Bitka na Termopilima iz 480 p.n.e nije tek stoljećima kasnije postala legenda o hrabrosti i herojstvu. Ona je za potrebe jačanja borbene spremnosti među Grcima brzo pretvorena u moralnu pobjedu koju su uprkos pogibiji „gotovo do posljednjeg vojnika“ zadobili strategija, obuka, čuvena spartanska stega i hrabrost, ali i odlučnost u obrani svojih društvenih i političkih vrijednosti.

⁷ O značaju heroja u antičkoj Grčkoj vidi kod Lewis Richard Farnell, *Greek Hero Cults and Ideas of Immortality; the Gifford Lectures Delivered in the University of St. Andrews in the Year 1920.*, The Clarendon Press, Oxford, 1921; a predlažemo za čitanje o ulozi Bitke na Termopilima u europskoj povijesti *Sparta in Modern Thought: Politics, History and Culture*, (editors Stephen Hodkinson and Ian Macgregor Morris), Oxford: The Classical Press of Wales, 2012; Paul Cartledge, *The Spartans: An Epic History*, Channel Four Books, London, 2002; 2nd edn., Pan Macmillan, 2003; P. Cartledge, *What Have the Spartans Done for Us?: Sparta's Contribution to Western Civilization, Greece & Rome*, Vol. 51, No. 2., Oct., 2004.

Postajući herojski mit kroz žrtvu i junaštvo ona je kao dio Grčko-perzijskog rata dala i primjere za uzor u povijesti rata. Ona je postala više od trodnevnog zaustavljanja neprijatelja ili žrtve u jednom davnom ratu. Zadala je visok moralno-taktički zadatak mnogim vojnicima u ratovima koji su se vodili stotinama i tisućama godina kasnije. Svima njima su Termopili bili savršeni arheprimjer žrtve za domovinu, a Leonida, komandant grčke vojske na Termopilima, je postao primjer savršenog heroja. Ideja o zaustavljanju daleko brojnijih Perzijanaca i njihovih saveznika služeći se zemljopisnim čimbenicima i borbenom taktikom zbijanja neprijateljskih redova na uski prostor postala je inspiracija mnogim zapadnim piscima, umjetnicima i vojnim taktičarima, koji i danas stvaraju umjetnička djela na tu temu, ili pak proučavaju situaciju u kojoj mala skupina dobro obučениh vojnika može braniti jedan prostor protiv višestruko jačeg protivnika.

Ova bitka bila je inspiracija mnogim narodima širom svijeta, a ponajviše Europljanima, ne samo u taktičkom smislu, već više kao usporedba hrabrosti i žrtve svojih vojnika sa herojima iz daleke prošlosti. U tim poređenjima čak nisu bile toliko bitne sve podudarnosti, poput odnosa broja domoljuba i neprijatelja, koincidencija sa brojem 300, ili (ne)uspjeh obrane i doprinos bitke konačnoj pobjedi, već su važnijima bili hrabrost i spremnost na žrtvu za domovinu i svoj narod. Bitaka koje su se poredile sa Termopilima bilo je širom svijeta. Takva poređenja nisu strana ni Srbima i Hrvatima i ova dva naroda pokazuju poređenjima svojih vojnika sa Leonidom kraljevskom gardom, ne samo da su imali istaknute pojedince u ratovima već više u kolikoj mjeri pripadaju europskom civilizacijskom prostoru.

Heroizacija svojih vojnika po ugledu na spartijate sa Termopila, kod Srba i Hrvata pokazuje se veoma živom još od 19.stoljeća što je bio slučaj i kod drugih europskih naroda u vremenu buđenja nacionalnih identiteta. Ona je postala neizostavni dio političke scene. Sa njom nisu u povijest naroda ulazili kao heroji isključivo pojedinci, već su takvima postajali gradovi,

sela, borbene jedinice. Tako su Francuzi dobili Verden kao grad heroj poredeći ga za vrijeme Prvog svjetskoga rata upravo sa Termopilima. Poljaci su u svojoj bogatoj vojnoj povijesti imali čak šest Termopila. Danas, u jeku Rata u Ukrajni, za Ukrajince, Mariupolj je istinski grad heroj, ali i mjesto koje se po stradalništvu i hrabrosti branitelja poredi u ukrajinskim i zapadnim medijima sa Termopilima.⁸

Male borbene jedinice mnogih eurposkih naroda koje su se hrabro suprotstavljale daleko brojnijem neprijatelju, po uzoru na spartijate na Termopilima, doživile su kroz heroizaciju da ostanu upamćene u povijesti kao herojske i omogućile su svojim narodima da u kulturu sjećanja ne samo utkaju vlastitu hrabrost već i da se na mističan način povežu, izjednače ili izdignu u poređenjima sa slavnim prauzorima. Primjerice, kod Hrvata sjećanje na Nikolu Šubića Zrinskog i herojsku obranu Sigeta gotovo do posljednjeg čovjeka, omogućilo je da se on i njegovi suborci usporedbe sa Leonidom i 300 spartijata koji su braneći tri dana uski Termopilski klanac 480.g.p.n.e. stekli neprolaznu slavu ne samo među svojim zemljacima već danas i širom svijeta. Ova bitka je u hrvatskoj povijesti, ali i u povijesti mađarskog i njemačkog naroda⁹, ostala zapamćena po hrabroj pogibiji zapovjednika Nikole Šubića Zrinskog i njegovih boraca, koji se nisu htjeli predati Osmanlijama, te koji su svojom obranom spasili Mađarsku, Hrvatsku i Austriju od pada u ruke zavojevača. Podudarnost sa Termopilima nije se ogledala u broju branitelja ili napadača, već u žrtvi branitelja gotovo do posljednjeg čovjeka, zatim u geostrateškom značaju utvrde Siget za obranu Kraljevstva krune sv. Stjepana, jer ta utvrda je sprječavala prodor Osmanlija prema Budimu i Beču, te u činjenici da je poginula otprilike trećina osmanlijskih vojnika kao i

⁸ Više o usporedbama Bitke za Mariupolj sa Bitkom na Termopilima vidi kod D. Gavrilović, M. Petrović, Od heroizacije Sparte do Marijupoljskih Termopila, rad u fazi objavljivanja.

⁹ O pristupu ocijene Nikole Zrinskoga i obrane Sigeta u njemačkim kulturnim krugovima, mađarskim i hrvatskim kroz tri stoljeća više vidi kod Szabolcs Varga, Europe's Leonidas: Mklós Zrínyi, Defender of Szigetvár (1508-1566), Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest 2016, a više o ocijeni knjige može se videti u prikazu istoimene knjige od strane Filipa Katanića u Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Vol. 35 No. -, 2017.

sam sultan Sulejman Veličanstveni što je dovelo do odustajanja osmanlijske vojske od daljnjeg napredovanja.

Osim pomenute bitke, u suvremenoj povijesnici Hrvatske vrijedi kao primjer poređenja sa Termopilima spomeniti Bitku za Vukovar. Nju mnogi Hrvati vide kao borbu na život i smrt za preživljavanje svoje države i nacije, koju se čak uspoređivalo sa sovjetskom bitkom za Staljingrad, ali i sa pomenutim Termopilima. Najčešći razlozi za uspoređivanje sa Leonidom i njegovim borcima vidi se u daleko manjem broj branitelja grada koji su se suprostavili brojčano nadmoćnom neprijatelju, obe bitke su branitelji izgubili, ali i za Grke i za Hrvate one predstavljaju početak konačne pobjede u ratu. Osim toga, u oba slučaja tek je opkoljavanje omogućilo brojnijim vojskama slomiti otpor malobrojnijih branitelja i obe bitke su bile od strateške važnosti za svoje zemlje, jer Termopili su dali vrijeme Grcima organizirati otpor i slomiti Perzijance, a Vukovar je skrenio pažnju svjetske javnosti na Hrvatsku i znatno pomogao u njenom međunarodnom priznanju. U konačnici, vjeruju oni koji uspoređuju Vukovar i Termopile, ishod bitki odredila je izdaja – u slučaju Termopila radilo se o Efijaltu - Grku koji je izdao svoju sabraću time što je otkrio planinski prolaz s kojim su Perzijanci došli iza leđa grčkim braniteljima, a u slučaju Vukovara, nacionalisti i danas optužuju najviše tzv. „petu kolonu“.¹⁰

I Srbi imaju svoje Termopile. Na njih najčešće podsjećaju političari, ali i domaći i strani znanstvenici. Tako se poredi Kosovski boj sa Termopilskom bitkom¹¹ mada je u srpskoj kulturi sjećanja ona daleko snažnije vezana za kršćanski svijet stradalništva. Bitka kod Čokešine (1804) u Prvom srpskom ustanku više od bilo koje druge bitke odgovara Termopilima. U tom boju

¹⁰ Vidi kod Marko Lončar, „Činjenice o „Optužnici“ koju je pročitao Siniša Glavašević“, National Security and the Future, (Svezak 11, br. 2-3, 2010.); H. Lončarević, „Vukovar je uzeo Termopilu titulu prvaka!“, <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/ostalo/prilozi-graana/16333-h-loncarevic-vukovar-je-uzeo-termopilu-titulu-prvaka.html>

¹¹ Vidi kod Religion in an Expanding Europe, (edited by Timothy A. Byrnes, Peter J. Katzenstein), Cambridge University Press, 2006, 180.

poginulo je 303 srpskih hajduka koji su pružali otpor petostruko brojnijem osmanlijskom neprijatelju. Zatim, njihova pogibija i izgubljena bitka utrli su put ustaničkom osvajanju Šapca, a u konačnici i pridonijelo je uspostavi ustaničke Srbije koja je dijelom svojim značajem prethodila i stvaranju moderne srpske države. Bitka na Mojkovcu iz Prvog svjetskoga rata, zatim Bitka na Kadinjači iz Drugoga svjetskoga rata i konačno Bitka na Košarama iz 1999, koju je vodili pripadnici Vojske Jugoslavije protiv pripadnika Oslobodilačke vojske Kosova, podržane od strane Vojske Albanije i NATO avijacije predstavljaju primjere iz moderne povijesti gdje se branitelji uspoređivalo sa Grcima na Termopilima. Posljednju pomenutu Bitku na Košarama nisu samo uspoređivali srpski političari sa Termopilima¹² već je to radio i Aleksandar Dugin, politički filozof i začetnik ideje novoga euroazijstva. U jeku ruske invazije na Ukrajinu, on je tvrdio kako su u Srbiji podignuti bedemi euroazijstva: “Srbi su jedini narod u Evropi koji je ratovao protiv Zapadne imperije. Kada je zapadna talasokratija kao bura nadirala prema našim granicama, tada je na srpskom kopnu podignut štit i barjak slobode. U Srbiji su podignuti prvi bedemi Evroazije. Košare su Termopili Evroazije. Srbi su na sebe primili udarce koju su bili namenjeni nama.”¹³ Mada ova bitka odgovara Termopilima po spremnosti u obrani svojih položaja, ona ni po broju učesnika ni po epilogu ne odgovara Termopilima zato jer su se nakon potpisanog Kumanovskog sporazuma i Vojska Jugoslavije i srpska policija povukli zajedno sa vojnicima koji su učestvovali u bitci na Košarama. NATO je ušao na Kosovo pod imenom KFOR kao mirovna snaga, a OVK (bar zvanično) razoružan.

¹² Više kod nepoznatoga autora, „Битка на Кошарама је српски Термопил“ 14.06.2017, <http://www.srna.rs/novosti/505977/bitka-na-kosarama-je-srpski-termopil.htm>; Ivan Čolović, Vila sa Košara, Peščanik, 23.10.2019, <https://pecscanik.net/vila-sa-kosara/>; Невен Милаковић, „Вила са Кошара“, <http://www.tekstovipjesamalyrics.com/tekst-pjesme/67064-danica-crnogorcevic-nikic-vila-sa-kosara-tekst-pjesme>; Autor nepoznat, „Mitrovica odaje počast palim mučenicima u bici na Košarama“, 09.05.2015, <https://kossev.info/mitrovica-odaje-pocast-palim-mucenicima-u-bici-na-kosarama/>

¹³ Aleksandar Dugin, Košare su Termopili Evroazije, Srbi su prvi primili udarce namenjene Rusima! 27.3.2022. <https://serbiantimes.info/aleksandar-dugin-kosare-su-termopili-evroazije-srbi-su-prvi-primili-udarce-namenjene-rusima/>

I u hrvatskom i srpskom slučaju, ali i desetinama drugih primjera, ne samo na prostoru nekadašnje Jugoslavije već diljem Europe i svijeta, nastup spartijata u Termopilskoj bitci iz 480.g.p.n.e. predstavlja idealan pokazatelj kako se postaje heroj zato jer se u toj davnoj bitci nije radilo samo o pogibiji do posljednjeg čovjeka i o spremnosti da se srčano uđe u bitku sa daleko brojnijim neprijateljem već i o obrani svoje zemlje i ideala u koje je spartansko društvo vjerovalo.

U kulturi sjećanja, na prostoru Hrvatske i Srbije, ali i na svim drugim prostorima, heroji predstavljaju idealne moralne vodiče koji pomažu u stvaranju savršenog kolektivnoga identiteta. Oni su snažne spone između sadašnjosti i prošlosti, ali i uzori za budućnost. Oni su užad koja veže mrtve, žive i one koji će tek doći bez obzira bili ti heroji legendarne (često izmišljene) ličnosti, stvarni junaci iz prošlosti ili suvremenici koji su svojom hrabrošću zadobili oreol slave. Ma koliko oni i njihova djela bili različiti, ipak jedno je zajedničko – što je herojski čin univerzalniji to se lakše poistovjećuje sa njim i upotrebljava se lakše u različite svrhe.

Međutim, imajmo odmah na umu, kako svako uplitanje heroizacije baš kao i sakralizacija, u historijsku društvenu znanost, donosi štetu samoj znanosti, jer heroizacijom se stvaraju heroji (gotovo polubogovi), a njihova moralnost i hrabrost time ne smiju biti upitnima, njihova se djela ne smiju preispitivati.

Summary

In the paper, the author tried to define the concept of heroization as an act of initiation, glorification and identification of the soldiers of a nation with their ancient role models - the Spartans in the battle of Thermopylae. The intention is to provide concrete examples of heroization through the analysis of identifying the attributes of the soldiers of modern national communities with the attributes of the European arch-heroes of the Spartans. In the process of heroization, the

author will show how a role model does not have to have all the required attributes of a hero, but it is enough that the community wants to achieve certain traits or qualities that the arch heroes had, so that they are attributed to their own national heroic models.

Keywords: sacralization, heroization, Thermopylae, Sparta, Croats, Serbs.